Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 1 АВГУСТ, 1989 ШУ. ★ № 91 (7749). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Сунженски района кхыдолча боахамаша санна, «Победа» колхоза № 2 йолча бригада къахьегамхоша соахка чуийца ка болча ялатий хьувкъам эсала бар. Цу хана кIезига дувцанзар хаоттам во хиларах, агротехнически гIулакхаш хан-ханнахьа деаьттув ца баларах. Дале а, колхозхой шоаш а кийча хиланзар Iалама низашта духьалъотта, кулгаш Iодахийтар цар.

Укх шера кхашкара хьал чIоагIа хувцаделар. Кхыметтел нюла хьалхарча деношка укхаза хинначо а кхетадергдар хьувкъам боккха хургболга. ЦIена дар кхаш, низ болаш латтар царга. Болхлоша дувцар хIара гектара тIара 30 центнер ялат чуэца шоай таронаш хиларах. Шу долалуш тIанийцача социалистически декхарел кхо центнер дукхагIа дар из.

Тlаккха шоаш аьннар кхоачашдирий бригадерча болхлоша? ХIанз ка бола ялаташ чуийца баьннаб уж. ХIара гектара тIара цар чубенаб 34 центнер мукх, 34,2 центнер кIа. Тlехдика хьокхам ба из.

Ка бола ялаташ укхаза дIадийнадар 1237 гектара тIа. Тоъал йоккха майда я из. Мукхи кIаи хьекха а ча дIанийсдаь а доаллаше, кхай тIа йоалар нохараш тIехьадийза трактораш. Деррига балхаш комплексно дора.

Ялат чуэцача, аргIаш даь ча дIаоттадеча, кхаш оахача хьинаре къахьийгар В. Лазарева, В. Михайлова, Н. Петрушенкос, А. Корякина, А. Ермоленкос, А. Касьянова, Н. Киселева, И. Гупалова, П. Князева, кхыболча колхозхоша.

Тlехдика болх беш ба колхоза хьайбаш леладераш а. Дикка тIехкхоачашъяьй цар дулхи шурен даккхарен из продукци паччахьалкхенга йохкарен планаш, цу хьакъехьара социалистически декхараш. НийсагIа аьлча, боахама дерригача доакъошта корадаьд къахьегама толамашка долха наькъаш.

Деша дай бац

Цхьанна а оагIорахьара кхетаде йиш йолаш дац Грозненски района В. И. Ленина цIерагIча колхозе доакъар Iалашдеча даькъе этта хьал. Июла тIеххьарча деношка укхаза Iалашъяьр 420 тонн йол мара яцар. Из мел кIезига я хьахьокхара цхьа масал доаладергда аз. Лоаллахарча боахаме — «1 Мая» цIерагIча колхозе — хIанзле а аргIаш даь дIаоттаяь йол пхезза дукхагIа я. Дале а, цар даьр тIехдаьнна хIама да ала йиш йолаш дац.

Кхы дикагIа хьал дац В. И. Ленина цIерагIча колхозе силос йоллача а. ХIанз укхаза дIакъовлаш бола кIоаг дIаболабаьб 13 июле. Цу хана денз из хьалбиза вIаштIехьдалац укхаза. Фу доакъар хургда цох, нагахьа санна, технологега диллача дIаболабаь кIоаг, эггара дукхагIа гайча а, диъ дийнахьа чакхбаккха безаш хилча?

СИХЕИ ЦА ДОЙТАШИ ЧУЭЦА ЯЛАТ

КУЛГ-ГОВЗАЛЦА, ХЬИНАРЦА

ДIайха да ди. Кхохкаденнад. Градуснико 35 хьахьокх. Цхьаболча комбайнераша а йовлакхаш тIатехк, шодамаш а деш. Цул совгIа, комбайний, тракторий, автомашиний, кхыча техника дIайхача моторех хьаухача Iанаро а ду шийгара доагIар. ХIаьта а цхьаь цаI саг гац Iийне таIаш, юстарвала гIерташ. Хьалха мо хозаш уполномоченне цIогIа а дац: «Ахьмад — укхазахьа, Мохьмад — цигахьа!», — яхаш. Моторий дар мара гIар-тата дац кIа чуэцаш латтача цу йоккхача ара. Укх деношка Назрановски района «Экажевский» совхозе сайна бIаргадайна сурт да аз дувцар.

— Хьайист хила кхоавеш саг мичав укхаза, — ях аз кIи-марса отряда начальникага, совхоза къонача инженерага Галаев Хизарга. — Сейца дувзаденна да ер?

Цо дийцачох хайра сона, из сурт кхыча тайпара хила йиш йоацалга. Подряда хьисапе болх беш я отряд. Беррига хьабаь болх, хьадаь хIама юкъа да цар. Ха ца йоаяр мара хIама эшац хIаранегара. ЦаI из да. ШоллагI-дале, ялат дукхагIа мехул IотIаетталуш проценташ а я. Цудухьа юкъ-юкъе комбайнаш сеца а еш механизатораш шоаш хьеж шоаш оардача ялата чана юкъе дийна ка бусий, барабаначура фийг Iобоже. ХIаьтта ше Iодожадаьча чан токхорах бий чуухийташ а ваьлла, комбайна лагIаш тIа гIолла юха урагIводача кадайча Дудуркиев Хьусенага хетт аз:

— Арданза ка корабирий хьона?

Нана пIелг урагIа а бахийта, ваха ший цIенача «СК-3» яхача комбайна кабина чу ийкхар Хьусен. Нана пIелг хьахьокхара маIан ха хала дацар. Со а хьежар цо шийна тIехьайитача массехк токхорага. Чана юкъе арданза а е ах аьрда а ка бацар, кагашта юкъе гуш фийг а бацар. Ва а вар Хьусен сатийна хила йиш йолаш.

Цхьаькха а да кIи-марсхошка селла овсаре, сутара, хIара ялата фийга кхом беш къахьегийташ. Подрядах шоашта доагIача алапел совгIа мах боацаш хIара комбайнера цхьа тонн коартолаш, 9 центнер кIа, цхьа тонн йол, цхьа тонн ча лу совхозо. Массайолча къахьегама коллективай советашка дийца а чIоагIдаь а да из. Иштта тайп-тайпарча боараме натураца Iалашберггболаш ба кIи-марса кхыбола доакъошхой а.

— Дика условеш хет сона оаш вIашагIъехкараш, — ях аз отряда начальникага. Нах раьза хургболаш я цар материальни стимул а. Тlаккха юкъмоттиг малагIа я цу деша?

— Юкъмоттиг цаI мара яц — хIара кхай тIара ший хьувкъамга хьежжа хьадала дезаш дола ялат хьатта дIакхачийтар. Из да керттера дар. Совлен Iобежача кано, фийго цар кисара кепиг а Iодожаду. Цудухьа ха йоаяр пайдане дац комбайнерашта.

Йоа а яц кIи-марсхоша шоай дошо ха. Малх хьалбоаллаш дIадоладича боад боллаш мара сацац балхаш. Къахьегама овсарле лакха хиларца къаьстта белгалбаьннаб комбайнераш Хизриев Iаьла, Баркинхоев Iийса, Гагиев Бекхан.

— Шун укхаза болх беш йоахкараш 11 комбайна мара яц, — ях аз Хизарга. — ХIаьта чуэца деза ка бола ялат 1420 гектар да. ХIара комбайна 130 гектар гаргга кхоач из. Шун шоай нормаш а майий укх моча босеша кхаьлача лаьтташка кхы лакхагIа хила йиш йоацаш. Ловргбий комбайнаша селла хала мухь?

— Дукхалца яккхац котало, говзалца, хьинарца йоакх, — аьлар начальника, дIахо дашха ца дезаш.

Наг-нагахьа цхьацца лоадам боаца хатараш хулаш йоханца-м Iац юкъ-юкъера тиша комбайнаш. ХIаьта а цар сеца латташ йоккха ха миноташка мара дIакхачийтац коммунист, йоккха опыт йола совхоза механик Тумгоев Салмангири керте латтача отряда техслужбас. МоллагIа эшаш йола оатхал, газосварка, инструмент чу а йолаш ши «Техпомощь» лел ялат чуэцача хIара агрегато мишта «садоакх» хьожаш. Сихха хIаман маIан-хьисап де ховш ба цар ... тIа болх беш бола слесараш-ремонтникаш Костоев Увайс, цун воI Iалихан, Аспиев Ювназ, газосварщик Сакалов Мухарбик.

Цахаддаш комбайнашта уллувра дIа ца йоалаш, хьатта ялат дIаудадеш я лаьрхIа цу гIулакха кийчъяь совхоза пхи машина. ХьалхагIа-м цу миссел йолча комбайнашта итт а тоъацар уж. ХIанз подрядни звеноца болх беш болча водителаша кхы езац йоах. ХIаьта шоай бехках кха юкъе йиза бункер йола комбайн а латтийтац цар цхьан секунда. ЛаттийтаргIйий цар, «зIумараштa» кIалхара дIа ца йоалаш уж лелаш хилча. Къаьстта кадай я Сапралиев Мухьмада, Дзейтов Дауда автомашинаш.

Аланза даргдац, кIи-марсхой кхашкарча хьалех лаьца а. Во дац уж.

Баьццара басар теха, лакха айяь йоккха аьшка ши бешка тIа а ягIаш тележка тIа яь душ я отряд дIа-хьа мел яхача лелаш. Иштта тIехьара ца йоалаш лел кухни а. Поварас Сапралиева Кейпас кийчдеча чамерча даарга Iаьмаб механизатораш. Дукххача шерашка хьайоагIа из кIи-марсхошта гIулакх деш.

— Iаьдала дIадала доладаьдий оаш ялат? — хетт аз заведующега.

— Тахан а тIехь машинаш йотта кийча да тхо. — аьлар Аушева. — ХIаьта а хIанз хьалха мо дац. Анализ а яь, ялатаца мел нитраташ, мел пестицираш я ца хайча дIаэцаргдолаш дац ялат. Грозне Iояхьийтай оаха анализаш. Царга хьежаш да тхо.

Боккха кхаъ ба из. Дукххача шерашка денз нах леткъаш дийца «дохьаж» кIезигагIа хургда хIанзден дIа вай юача маькхаца! Шоаш кхедеча ялаташца из кIезигагIа хилийта хьожаргба боахамий кулгалхой а специалисташ а.

Анализо «фу аргда» ховш дацар цу дийнахьа. ХIаьта а «Экажевский» совхозе кхею коартолаш а кхыдола ялаташ а дувцаш-м да, «дохьаш» даллац яхаш. Ца далла мег из Iаьдала амбараш чу тасса кийчдаь латтача цу аз зийнача дошоча кIин аьлагIа.

Совхозе керттерча агрономаца Х. Яндиевца оаха яьча расчетех ка болча ялата план гаьнна тIеххкхоачашъе таро йолаш ба Экажевцаш. Ялаташ дика хьийкъад.

З. МИКАИЛОВ.

Районе эггара хьалха

— Тха районе боахамашта юкъе эггара хьалха ка бола ялат чуийца яьлар В. И. Ленина цIерагIара колхоз. — аьлар КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара Х. Витушева. Цига дика кийчбеннабар ялат ханнахьа а ца дойташ а чуийца даккхара. Из да колхозхой ялат иштта чуэца карагIдалара бахьан.

Цо аьннар бакъдеш дийцар колхоза профкома председатела Данев Салмана.

— Цхьанна а шера, укх аьхки санна, дика вIаштIехьдаькхадац ялат чуэцилга тха колхозе, — аьлар цо. — Итт дийнахьа йолча хана 2094 гектар хула мукхи кIаи чуийца даьккхар механизатораша, водителаша, цхьаккха а комбайн кхай тIа еха хьовзам ца боаккхаш. Хетаргахьа, цун бахьан дар уж машинаш дика тоаеш кийчъяр. ХIара комбайнера ший машин тоа а кийч а йир ялат чуэцара. Из бахьан долаш технически служба дукха къахьега дезанзар. Бакъда, кхаь мехотряде йолаш яр ремонт яра мел эшар шийца йола технически служба.

Из хинна а Iац ялат иштта кайоалаш чуэцара бахьан. Беррига механизатораш болх беш ба арендни подрядагIа. ХIаравар гIерт дикагIа къахьега а цох хьахулар дукхагIа хилийта а. Из де царна карагIа а доал. Из бакъдеш да колхозе ка бола ялат юккъера лаьрхIа гектара тIара 28.8 центнер чуийца хилар. Деррига ялат фийг дика биза да. Цхьацца долча кхашкара ялат кхы а дикагIа хьийкъадар. Масала, П. Хамзатова кулгалдеча бригада кхай тIара гектара тIара юккъера лаьрхIача 40 центнер гаргга кIа даьлар.

Ялат чуэцача кIезига лоархIам болаш хиланзар водителаша лоаца дакъа. Комбайн бункер хьалйиза кхай тIа сацийтанзар цар. Шоай ханнахьа дIаозар аьрда даьнна ялат.

— Ялат ца дойташ ханнахьа чуийца даккхара кийчо еш оаха эггара хьалха оарцагIбаьхар коммунисташи комсомольцашн, — йоах колхоза парткома секретара Х. Хизриевас. — Уж эггара лоархIамеча участкашка болх беш хилар. Цар ялат чуэцача хьокхаме болх а бир. Масала, комсомольца С. Кацубас ший «Дон-1500» яхача комбайнаца дийнахьа 100 тонн гаргга ялат оардар цкъаза.

Ялат чуэцача хьинаре къахьийгар иштта комбайнераша Абдурзаков Мумус, Умаров Хьумада, кхычар.

Белгалдаккха доагIа арендатораша шоай беррига низ оарцагIбоаккхаш ялат чуэцача болх баь хилар. А. Галаматов ший воIаца Хизарца, Василенко ший воIаца Владимирца ялат чуэцаш хилар.

Водителаша С. Муталипова, И. Тагирова, Р. Куркаева балха норма цаI ах-шиъ кхоачашъеш болх бир.

Колхоза ялат чуэцара оарцагIбаьлар Петропавловски станицера пенсионераш, къахьегама ветеранаш, дешархой, кхыметтел цIенноаной а.

— Алхха цхьан механизаторийи водителийи гIулакх хинна дисанзар ялат чуэцилга, — аьлар цунца дувзаденна Данев Салмана. — Тха еррига станица оарцагIъяьлар ялат чуэцача. Из бахьан долаш арахьара новкъостал ца дехаш тхоай низаца чакхдаьлар тхо. ХIаьта иштта хIама хIанзалца тхона карагIдаьннадацар.

Хьалха колхозе цIихеза комбайнер хинна вола пенсионер С. Шаповал комбайна тIа хайра. ХIаьта ялхлагIча классе дIачуваьннача ший воIаца Славайца ка бола ялат чуэцаш хилар къахьегама ветеран Торновчук Василий Иванович.

КIезига лоархIам болаш дацар ялат чуэцаш боахкарашта дIайха а дика а даа хIама лоаттаделга. Дийнахьа шозза хIама дуийтар царга, уж болх беш болчча кхай тIа дIа а кхухьаш. Ялх повар яр ялат чуэцарашта кхача кийчбеш. Царна юкъе къаьстта белгалъяьлар Витаханова Займан. Ер пхелагIа шу да цо иштта повар йолаш болх бу, дика хов цунна механизаторашн водителашн раьза хургболаш кхача кийчбе.

— Ги даккхара дIайийна 400 гектар гаргга люцерна я тха, — йоах Данева. — Из чуэца долалуш да тхо. ХIаьта доакъара баьцаш-м массаза а чуэцаш я. Майрра ала йиш я укх шера кхашкара а фермашкара а балхаш дика чакхдаргда, хIана аьлча цу массанахьа а болх бу арендни подрядагIа.

Ю. ЮСУПОВ.

ТIЕХЬАБУСАРАШ БОЛЧА

Мела лел гIулакхаш

Дукха ха йоаццаш хиннача КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюро заседане, чIоагIа критика а еш, дийцар Гудермесски районе доакъар Iалашдеча даькъе эттача хьалах. Шоашта халхашка латтача декхарех лоархIадац укхазара дукхагIдола боахамаш. Из тIехьадисар хIара дийнахьа доккхагIа хулаш а доагIа. ХIана эттад цу тайпара ийрча сурт? Шоашта яь критика нийса кхетаьйий района а моттигерча боахамий а кулгалхоша, партийни организацеша, кхаш леладераша? Цу хаттара жоп лохаш, укх деношка тха рейдови бригада хилар Гудермесски районе.

Вайна дагадоагIаш махиллара, соахкара шу хаоттамга диллача геттара хала дар. Каст-каста хулача йоачаша бIарг хьалакха битацар кхаш леладерашн доакъар Iалашдерашн. Дале а, Гудермесски районе хIара хьайбана, лаьрхIа 22 центнер доакъара единица Iалашйир. Ала йиш яц кийчъяь мел хинна йол, ча, силос, сенаж дика яр аьнна. Каст-каста моттигаш нийслора доакъараш талхаш, уж вIашагIтоха аьттув ца боалаш, кхай тIа дусаш.

Укх шера хаоттам во ба аьнна латкъа йиш йолаш бац гудермесцаш. Дика латтача деноша шерра никъ хьабелл наха доакъарий деррига тайпаш маэшша Iалашде. БIарг тIаозаш да укхазара люцерна, судански буц, вIашагIъэбаь кени горохи, хьажкIаш дIайийна кхаш.

Цунга хьежжа да районерча боахамаша шоашта хьалхашка оттадаь декхараш а. Карарча шера цар аргIаш а даь дIаоттае еза 8623 тонн йоли 9965 тонн чаи, кIоагашка йолла еза 3490 тонн сенажи 34255 тонн силоси. Цхьабакъда, хIанзарчоа геттара ледара лел гIулакхаш. Масала, дIабахача бетта хьалхара кIира чакхдоаллаш хIара хьайбана лаьрхIа 2,2 центнер доакъара единица кийчъяьяр укхаза, хIаьта нюла тIеххьарча деношка из боарам 3,6 центнер доакъара единица мара бацар. Соахка, цу юкъа хинначул кхозза кIезигагIа! ПланагIа хила доагIачул пхезза кIезигагIа гулдаьд доакъар «Правда» совхозе, диазза — «Дружбе», кхозза — «Кошкельдинскийи» «Ойсунгурскийи» яхача совхозашка. Кхы дикагIа хьал дац кхыча боахамашка а.

Уж дега вас еш йола цифраш дагайоахкаш кхаьчар тхо «Брагунский» совхозе. Гудермесски горисполкома председатела Хь. Садыковеи моттигерча АПК генеральни директора У. Исмаиловеи яхачох, укхаза гIулакхаш кIеззига дикагIа лел. Масала, йол, план 520 тонн йолаш, хIанзле Iалашъяьй 650 тонн.

Аьлагара дIайиккхача, кIоагашка йолла езаш я 360 тонн сенажи 2550 тонн силоси. ХIанзарчоа цу даькъе даь хIама дац. Цу хьакъехьара декхараш кхоачашде аьттув баргхиларах шекволаш ва совхоза директор Эдельханов Мухьмад ше а.

— Карарча шера 146 гектар силоса лаьрхIа хьажкIаш дIае езаш дар тхо, — йоах цо. Цхьабакъда, дIайийнараш 70 гектар мара яц. Тlаккха мичахьара яхьаргъя иззал дукха силос?

Эдельхановца цхьана йол латтача хилар тхо. Сагага хатта ца дезаш моллагIчоа хьакорабоагIаргба аргIаш даьча бода никъ. Дехьа а сехьа а Iолийгача аьла паркхаша хьахьехаргба из.

Кхы дикагIа сурт дац аргIаш латтача а. ДIа мел хьежача вIашка ца тохаш йиса йол я. Бокъонца бухь баьккха дац аргIаш. Эггара хьалхарча догIо бухе кхаччалца дошадергда уж.

— Йол малагIча классах я ала йиш йолаш вац со, — йоах М. Эдельханова. — Анализаш селхан мара яьха яц, хIаьта цар итогашка массехк дийнахьа хьежа дезаргда.

Совхозе леладу 750 бежан, 300 устагIа, ши эзар котамаш. Уж хьайбаши оалхазараши мишта Iангара даха лаьрхIа ба брагунцаш хIанзарчоа ховш дац. Хьагучох, кIалхарбоахаргбац уж ка болча ялатий хьувкъамо а, хIана аьлча царех йола планаш кхоачашъе аьттув баьннабац.

Тхоашта мел дайнар дицдеш хIамаш корадир тхона «Новогрозненский» совхозе. ПланагIа кийчъе езар 405 тонн йолаш, укхаза Iалашъяьй 210 тонн йол.

— Аьлацара гIулакхаш кхы дика деце а, — аьлар совхоза директора I. Элипханова, — 420 тонн сенажи 2308 тонн силоси еллай оаха. ХIанз долаш долча доакъарца хьайбаш Iангара даха таро йолаш да тхо.

Боахама кулгалхочо дийцачо ураоттадаьча дегашта бохам беш дар дIахо хиннар. Аьла аргIаш «Брагунский» совхозе хиннарел а вогIа дар. Хеталора, духхьал дехьара - сехьара йол хьатIа а хьекха, кхы кулг ца тохаш уж дитача санна.

— Тlаккха мичад силоси сенажи чуелла кIоагаш? — хьаьттар оаха директорга.

Сага дегIал дукха лакхагIа йолча йоархIаша хьуладаь гувнаш хьагойтар тхога директоро.

— Тамаш я-кх дукха ха йоаццаш дIакъайлача кIоагаш тIа селла лакха йоархIаш тIаялар, — аьнна, шекдаьлар тхо.

Тlаккха мара дари данзар совхоза кулгалхочо укх шера шоаш цхьа килограмм силоси сенажи чуелла ца хиларах. ХIаьта кIоагашка доаллар соахка Iалашдаь доакъар дар.

Ча а кхоачамболлаш кийчдаьдац совхозе. Эггара кIезигагIдале а, 50 тонн кхы тIа эшаргда из фермашка. Цхьабакъда, из доацаш да.

Хила йиш йий из, нагахьа санна аргIаш даь ча дIаоттадара районе кхы Iаяха теркам тIабохийташ ца хилча. Масала, лоалахарча «Кошкельдинский» яхача совхозе тхона дайна сурт иштта дар. Ка бола ялаташ чуийцачул тIехьагIа, аьхадар лаьтташ. ХIаьта ча кхай йисташка дIа а эза, вIашка ца тохаш дитадар. Цхьабакъда, из хьана даьд аьнна дIахатта саг коравинзар тхона. Цхьайтта сахьат даьлча гIоне чIегаш доахкар совхоза конторерча еррига кабинетий наIарех. Ала йиш яц, КПСС обкома бюрос критика яьчул тIехьагIа укхаза цхьаккха хувцамаш хиннадац аьнна. ЛаьрххIа доакъар кийчдара хетаяь заседани хиннай КПСС горкоме. ТIехьабусачарна дIахайтад дIахо иштта болх бе йиш йоацилга. ХIаьта а гIулакх бокъонца тоадала гаьна долга хьахьокх совхозашка тхона дайнача сурташа.

Н. БОРИСОВ, тха штате воаца корр., **М. КАРТОЕВ,** тха спец. корр.

ЮХЬИГ ВО ЯЦ

Хоза ух кIи-марса денош Наьсаре. Царех бизза пайда эца гIерташ шоай йолаш йола таронаш оарцагIъяьха кхашка къахьегаш ахархой а ба.

Долххаше а «Назрановский» совхоза центральни хьатта долх тхо. Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр йолаш коа хьачуух IажагIча мукхах етта машинаш. Iуйрийна 10 сахьат мара даьннадоаццаше а кхоккха-йиъ-йиъ рейс яьй самосвалашца ялат хьакхухьача водителаша. Котиев Мухьмада, Мальсагов Султана, Костоев Гирихана, кхычар машинаш тешаме кийчъяьй, хийра мел йолчара дIа а къайла. Цхьа фийг Iобожац. Цхьан минота гоа ца еш сиха чакхъювлийт машинаш таразах къонача весовщика Тутаев Рамзана.

Коа Iодоассадаьчул тIехьагIа дукха алац кхай тIара доагIа ялат. Цу сахьате дегаде, цIенде, ловса доладу из. Цахаддаш болх беш я хьалхxе а тоаяь, кийчъяь хьатта мел йола механизмаш. Керттера теркам тIабохийт хьатта болхлоша хьалха боагIача хьувкъамах фуна лаьрхIа дикагIа дола ялат хьакъоастадара а цIендаь, докъадаь из чутассара а. ХIанззехьа кийчбаь дIаоттабаьб фуна лаьрхIа 150 тонн мукх. Тхо хиннача дийнахьа беррига а хьатта хьакхаьчабар из 2000 совгIа тонн.

«Комбайнаш мичахьа йоахк?» — яхаш сагага хатта дезаш дацар тхо, хIана аьлча, Iаламо ше оттаьча традицех кIи-марса «къулба» цIаккха а харцдалац цу совхозе. Цудухьа массанена а хов эггара хьалха доагIа керда ялат Пхьилекъонгий - Юртарча отделене кхашкара доагIалга. Иштта нийсделар цига тхо а.

Хоза сурт дар тхона хьалхашка эттар. Сома, тай техача санна нийса касараш тIехьа а дуташ тайжа йолх жаткаш. 4 я уж. Царна гаьна йоаццаш хьалхарча деношка цар хьакха Iодехка касараш оардаш йоахк 3 комбайн. Вожаш 10 комбайн латташ бола мукх оардаш я.

Хьалхарча деношка денз лакхача овсаре, ялат цIена чуэцаш ба яхаш сийленца цIераш йоах кхай тIа комбайнерий Оздоев Уматгире, Бобхоев Iадрахьмана. Арсамаков Уматгиреи цун виIий Сулеймеи, Зязиков Мувсай, Евлоев Башира, дукха кхычар. Хьабоала хьувкъам эсала бац — хIара гектара тIара 27 ц. (план 19 ц.).

Комбайнашта тIеххьа ча вIашка тохаш, шоллагIча хьувкъама лаьтта оахаш кхыйола агрегаташ йоахк.

КIи-марсхошта хIама даара а салоIама а мел эшар кхай тIа долаш да. Чаме даар кийчдеш, цахаддаш царна тIехьара ца йоалаш лелаш шиъ кухни я, ший ханнахьа керда почта яхь.

Дика кийчо ярца дIаболабаьб ка бола ялаташ чуэцара болх лоаллаха дадача «40 лет Октября» яхача совхоза кхашка а. Укхаза 28 комбайн яр цу дийнахьа болх беш. Деррига балхаш комплексни хьисапе ду. Планах доагIачул 4 центнер дукхагIа долаш ялат доал хIара гектара тIара.

М. КАРАЕВ.

Бытовой гIулакхаш деча предприятешта, торгови организацешта, кхычарна чIоагIа эшаш йола продукци арахецачарех я Грозненски «Дружба» яхача картонажни фабрика коллектив. Ший потребителий хьашташ дизза кхоачашдара бизза пайда ийбу цо деррига кхоачамех шийтталагIча пятилетка диълагIча шера. Цунга хьежжа башха-дика производственни хьокхамаш доах укх шера фабрика болхлоша. Ханал хьалха кхоачашъяьй цар товарни продукци арахецара ворхI бетта план. Таханарча денга кхачалехьа йоагIачул дукхагIа арахийцай 70 эзар гаргга сома маьха товарни продукци.

Экономически реформа кердача хьалашка болх беча предприяте коллективо дизза кхоачашдаьд ший потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш. Паччахьалкхенна пайда бара задани 107 процент кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа хьалхарча ах шера 23 эзар сом пайда баьб цо.

Иштта производственни толамаш доахаш фабрика коллектив хьайоагIаш хилара керттердар да фабрикерча болхлоша хьинар кхо ца деш къахьегар, царна юкъера яхьи къахьегами кулгалхоша кхетамца вIаштIехьбаккхар. Самофинансированен йиззача хозрасчетеи кердача системагIа къахьегача болхлоша дика кхетаду балха тIа бухсоццаш хьахулачунга хьежжа мара шоаш ийду алапи а ахчан премеш а хургйоацилга. Долче, овлангара денз тоаяьй, чIоагIъяьй цар къахьегамеи производственнии дисциплина. Цудухьа, дог гIоздоаха къахьегама толамаш доахаш бIаьш болхлой ба фабрике. Царех цаI я переплетчица Ухатенко Тамара Ивановна. Ший балхах тIехдика кхетача цо цхьаккха смена дIаяхийтац норма 120—140 процент кхоачаш ца еш. Долче, хIанзлехьа бархI бетта задани тIехкхоачаш а яь, сентябрь бетта чотагIа къахьегаш я из.

Фабрикерча бригадашта юкъе яьржача яхье даим хьалха а латташ, ше тIаийца декхараш хадданза тIехкхоачашдеш хьайоагIарех я Бахмурзиев Микаил керте латтало боахача бригада коллектив. Графикал цхьа бутт хьалха а яьнна, шера план кхоачашъеш хьайоагIа из. Уж производственни хьокхамаш доахача дизза дакъа лаьцад закройщикаша Гиреев Гирихана, Керимов Хизира, Газгиреев Мурада. Цхьа ди дIадахийтац цар шоай сменна нормаш 140 процентал чухьнахьа кхоачашъяь.

Шийн профессех цул тIех производственница яц аьле характеристика лу Джамбекова Заремана картонажни цеха кулгалхоша. Сшивщица балхах тIехдика кхетарал совгIа массехк смежни професси а караерзаяьй цо. Хьинаре къахьегаш, яхье хьалха лаьтта ца Iеш, доккха дакъа лоац юкъарча балха тIа а. Зарема фабрике эггара дикагIйола агитатор лоархIаш я.

СУРТАШ ТIА: 1) аьрдехьара аьттехьа) закройщик М. Газгиреев, бригадир М. Бахмурзиев, закройщикаш Г. Гиреев, Х. Керимов; 2) переплетчица Т. Ухатенко; 3) сшивщица З. Джамбекова.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ЦХЬАН МУГIАРЕ А ЛАТТАШ— ЛЕРХIАЧУНГА

1989 ШЕРА ХЬАЛХАРЧА АХ ШЕРА КЪУЛБАСЕДА КАВКАЗА АВТОНОМНИ РЕСПУБЛИКАШТА ЮКЪЕ ЯЬРЖА ХИННАЧА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬА ИТОГАШ

Чакхдаьннад 1989 шера хьалхара ах шу. дукха ха йисаяц 12-гIа пятилетка йисте яла а.

Автономни республикай халкъа боахаме экономически реформа дIахо кхоачашъяьй, перестройка процесс кIоаргъяьй, экономике социальни лостамагIа къахьийгад.

Цунца цхьана общественни производство дегIакхувлача эшшача боараме динамизми эффективности Iалашъяьяц. Наьха ахчан доходаштеи уж товаращца Iалашбечеи юкъе хьалха санна диспропорци я. Хьалха санна дикка дукхагIйолча предприятеша продукцена поставкаш яра договораш кхоачашдац, чIоагIа ледара болх бу затраташта духьаларча механизмо.

Дукхача коллективашка боагГIача боараме яц производственни къахьегамеи дисциплина. ЦIенхаштта дола кхоачамбоацараш да торговле, бахача наха гIулакх деча.

Мадарра аьлча, экономика дегIакхувлача овлангара хувцамаш хиннадац.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

1989 шера хьалхарча ах шера автономни республикай ерригa промышленни предприятеш йиззача хозрасчетеи самофинансированеи хьалашка болх беш хиннай.

Ерригача республикашка производства боарамаш къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа алсамдаьхад. хIаьта къахьегама овсарле 5—7 процент дегIаенай. Цхьайолча предприятешка рационально пайда ийбу къахьегама ресурсех: производственни программаш болхлой кIезигагIа а болаш кхоачашъяьй.

ДукхагIйолча предприятеша продукци хьаеш Iалашдаьд средствашта экономи елга. Пайда бара план ерригача автономни республикаша тIехкхоачашъяьй.

Дукхача предприятеша договорни декхараш 100 процент кхоачашдаьд, дикка дукхагIа продукци арахийцай.

Царна юкъе я «Оргтехника» яха производственни объединени, «Промавтоматика» НПО опытни завод, биохимически завод.

Цхьабакъда, отрасла балха тIа хIанз а кардинальни хувцамаш хиннадац. Дукхача предприятеша самоокупаемостеи самофинансированеи хьалашка болх бара йоагГIа йоакхо яьяцар, ишта цар боахам лелабара механизме йолча экономически рычагехи стимулехи биззача боараме пайда эца, болхлой, инженерно - технически болхлой, гIулакхерча наьха творчески хьинари производстве бухсоццаш хьахулачоа тIехьара бехктокхами лакхбе вIаштIехьдаьннадац.

Договорни дисциплина лораяра тIехьа боагГIача боараме къовсам лоаттабац. Нохч - ГIалгIай АССР-а хIара пхелагIа, Къулбаседа-ХIирий АССР-а. Дагестански АССР-а хIара бархIлагIа предприяти продукцена поставкаш яра договорех лоархIаяьяц. ЙоагГIача ассортименте товараш арахецара план кхоачашъечара хьал ледара тоалу, продукци хьалха санна хан - ханнахьа арахецац.

1989 шера хьалхарча ах шера промышленносте план кхоачашъяр:

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Паччахьалкхен заказагIеи договорий кIийлеи тIа духьаларча бувзамегIеи продукцена поставкаш яра план кхоачашъяр	98,4	99,7	99,8	99,5
ДIадахача шераца нийсдича темпаш дегIаахар продукце (беча балхий, гIулакхий) боарамаш	102,5	104,4	104,8	103,1
Къахьегама овсарле	104,9	106,5	107,0	104,1
Халкъа эша товараш хьадара план кхоачашъяр	105,6	106,3	110,1	106,1
1988 шера хьалхарча ах шераца нийсдича халкъа эша товараш арахецар дегIадар	100,7	109,1	112,5	109,2
Кхоачашъе тарлу пайда бара план	105,5	103,1	104,4	104,2
Поставкаш яра план кхоачаш ца яь предприятеш.	28	16	8	24

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС

Автономни республикай кхашкара ялата культураш, иштта баьцадаараш, сом чуэцаш, общественни хьайбашта лаьрхIа доакъара кийчо еш, хьайбай продукташта заготовка еш латт.

Боахамашка къахьегам вIаштIехьбаккхара подрядни формаш юкъекхувл НохчГIалгIайчене 117 колхозе, совхозе, юкъарча дукхалга диллача из 80 процент я, арендни подряд юкъекхувл. Ерригача автономни республикаша паччахьалкхенга хьайбаши шуреи йохкара ах шера план кхоачашъяьй.

Цунца цхьана, республикай агропромышленни комплексе цIенхаштта кхоачамбоацараш да. Цхьадолча боахамашка лоха я хьайбай продуктивность, иштта дукха доахаи къе дов. НохчГIалгIай АССР-е 45 боахамо паччахьалкхенга дохани коа тIара оалхазараши дIачудалара боарамаш лохдир, 65 боахамо — шура дIаялара, 6 птицефабрикаx 4 - не паччахьалкхеи фуаш дIачудалара боарамаш.

1989 шера январе—июне колхозашкеи совхозашкеи хьайбай продукци яккхар:

(процентаща)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
ДIадахача шера цу ханаца нийсдича дулх даккхар	115	108	114	107
ДIадахача шера цу ханаца нийсдича шура яккхар	99	97	113	105
ХIара беттача Iаттагара яьккха шура — кг	1223	1460	1584	1061
ДIадахача шераца нийсдича хIара котама тIехьара гулдаь фуаш	92	106	91	97

1988 шера январе—июне хьайбай продукташ эцара план кхоачашъяр:

(процентаща)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Доахани коа тIара оалхазараши	109	106	122	108
Шура	100,8	98	111	103
Фуаш	54	110	120	108
ДIадахача шера цу ханаца нийсдича хьайбай продукци эцара боарам:				
Доахани коа тIара оалхазараши	111	107	117	102
Шура	97	100	111	101
Фуаш	56	91	98	113

КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШ ЯР

Автономни республикашка капитальни гIишлош яра масштабаш дегIаух. Цунца цхьана, керттера фондаш болх бе йоалаллийтара планаш кхоачашъяц. План кхоачаш ца яра бахьанех цаI —гIишлон организацей хIанзара дIадехарашка хьежжа производственни база ца хилар. цо дегIаухача гIишлон боарамашта Iалашо яц. цунца цхьана хьалъяь яланза йола объекташ дукхагIа хул, объекташ эксплуатаце дIачуялара ханаш тIехьайоах, ХIанз а лерттIа хьалдац чуIе цIенош, деша даха ха йоацача берашта лаьрхIа учреждениеш, клубаш, унахцIено лораяра объекташ.

Капитальни гIишлош яра ах шера план кхоачашъяр:
(процентаща)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Керттера фондаш болх бе йолаялийтара шера план кхоачашъяр	16	20	23	22
ЧуIе цIенош хьалдара шера план кхоачашъяр	10	37	36	31
Капитальни вложеней шера йолча лимитах пайда эцар	35	36	40	41
ГIишлон - монтажни балхий шера йолча лимитах пайда эцар	30	35	39	42
ЧуIе цIенош хьалдечара капвложеней шера йолча лимитах пайда эцар	22	34	36	36

ТОРГОВЛИ

Къулбаседа Кавказа автономни республикай мах беча организацей коллективаша торговли вIаштIехьъяккхара хьакъехьа мероприятеш чакхъяьхай.

Цхьайола кхачан продукташ, промышленни товараш дукхагIа дехкад. Товарооборота план, общественни кхача юкъе а болаш, ерригача республикаша кхоачашъяьй.

Цхьабакъда, торговле организацешка хоалуш кхоачамбоацараш да. Баьцадаараш дохкаш йола тикаш яьсса хул, цига тайп-тайпарча ассортиментах продукци яц. Ахкан замалахьа тикашка массаза а минеральни хиш, корта бохабеш доаца малараш, морожени, мерза хиш хилац.

Баха нах лерттIа дулхаца, шурий продукташца, кондитерски изделешца, шекарца, барзкъан дукхача тайпашца, кога гIирсаца, хIамаш юттача средствашца, мебелаца Iалашбац.

Общественни кхача юкъе а болаш, товарооборота план кхоачашъяр хьахьокх укх да инеша:

(процентаща)

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Рознични товарооборота план кхоачашъяр	103	102,9	103,1	103,7
ДIадахача шера цу ханаца нийсдича	106	107	112	111

БАХАЧА НАХА МАЬХАХ ГIУЛАКХАШ ДАР

ГIулакх дара сферащца цхьана бахача наха маьхах гIулакхаш ду халкъа боахама кхыча отраслей предприятешеи организацешеи. Цо кхы тIа наьха вахар аттача даккхара, кIезигагIа балха ха йоаяра, царна биззача боараме маьхах тайп-тайпара гIулакхаш дара гIо ду. Цунца цхьана хIанз а из дара эша таронаш йолаш йола дукха предприятеш цу гIулакха лерттIа юкъеозац.

Хьалха санна быта служба предприятей балха тIа тайп-тайпара кхоачамбоацараш да. Нахагара дукха жалобаш ух даь заказаш ханнэхьа кхоачашдац, болх во бу, яхаш.

	Нохч-ГIалгIай АССР	Къулбаседа-ХIирий АССР	Черсий-Балкхарой АССР	Дагестански АССР
Бахача наха гIулакхаш дара план кхоачашъяр — ерригa (млн. сом)	63,2	56	79,3	76,4
План кхоачашъяра процент	104	98	105	103

Статистика Нохч-ГIалгIай республикански управлени

Гудермесски медицински инструментий заводе бIаьш болхлой ба шоай декхараш даим тIехкхоачаш а деш, яхье хадданза хьалха латташ. Царех цаI я сверловщица Мачигова Зара. Ший балхах тIехдика кхеташ хиларах тарра заводе арахецача продукцех эггара лоархIамегIа йола Илизарова аппараташ арахецача участке балха хьожаьй из. Цхьаккха тайпа брак нийсъялийтац цо ше кийчъеча продукцена юкъе. Цудухьа завода машинашъераашта юкъе эггара хьалхарчарца ший тамагIа а долаш, продукци арахеца бокъо яьккхарех я из. Цо хьаяь изделеш ОТК болхлой тIахьожам боацаш чакхйоалийташ я.

СУРТА ТIА: сверловщица З. Мачигова.
И. ПЛИЕВА сурт.

Шийла масхам

Шоай районера гаьнна кхыча городашка дIа-хьа бахача мара вIаштIехьдалацар наьсархой ахкан дIайхача дийнахьа мисто чам бола шийла масхам мала. ХIанз нах мел гулбеннача Iийне латташ хул масхамах йизза IажагIа цистернаш тIалатта ворднигаш. Нах хадац царна юхера.

— Орджоникидзера дена хургда оаш ер, — ях аз продавецага - йоIага, шийлача хьацара Iи теха курашка йизза из дIа а менна. ХьалхагIа цигара хьа а дай, наькъага бода мах Iо тIа а бетташ дохкар из Назране нагпагахьа. ХIанз ший «казенни» маьхах из дохкандаь цецваьнна даьдар аз хаттар. Цу тIа, хIанзза яьчура доагIаш санна керда а дар.

— Ай мичара, — аьлар йоIо, корта а лостабаь, — ер вайцига хьадеш да.

«Вайцига» яхар хиннаяр, дукха ха йоацаш Назране хьалъяь (вешта, нийсагIа хургда, хьалъеш латта аьлча) «мерза хий доаккха завод». Иштта цIи дIаяхай корта ца бохабу малараш хьадеча цу предприятех.

Хилар со цига. Из хьалъе йолаяь ха а ди а дага ца доагIа саг атта тешаргвац цу завода ши шу мара даьннадац аьлча а, хIаьта цхьан шера из хьалъяьй аьлча а. БIарчча машиннаькъа йист дIа а лаьца уллача коа урагIъяхай цун корпусаш, цехаш, говраш хахккала йола сигала беса ангараш. Продукци арахеца йолаеннайоллаше а кхы а хьалъеш, кхы а шерлуш латт из. «Шера укхо беш болча пайдан оборот тхоай лоалахочун «Электроинструмент» яхача завода боарам тIа дIа тIа ца кхоачайнча сатуврг-дац тха» — йоах укхазарча кулгалхоша. Из декхар кхоачашдара эша гIишлон материалаш, оборудовани, шоай продукци дIанийе керда потребителаш, керда партнераш лохаш а ба уж цахаддаш. Со цига хиннача дийнахьа цу гIулакха Москве вахав яхаш вар завода директор С. Шадыжев а. ХIаьта керттера инженер Т. Темирсултанов-м ше а цецваьннар, ше кIал а волаш са цига нийсвенна. Цун дукха ба хьаьший. Краснодарерча политехнически института кхачан промышленни технологически факультете цунца деша мел ваьгIар вай мехка тайп - тайпарча моттигашка шоай специальностех болх беш ва цу тайпарча кхачан промышленноста предприятешка.

— Царех цхьабараша тха завода деш дола новкъостал-м дувца а дезац, — аьлар къоначча инженера. — Шоаш а ду цар тхона новкъостал. ДIачугIо хьо тха цехашка: хьаена мел керда оборудовани латт, тха продукци эшача а тхоца бувзам лелабе гIертача а предприятей адресаш мел дукха хьаIайнад!

Латта а латт завода цехашка, ангарашка вIалла сона бIарга ца яйна, кхыча паччахьалкхенашка хьаяьр а йолаш дукха технологически керда оборудовани. Лохехьа дувцаргда да вай заводо из фу дагадолаш Iоаю а цун перспективаш малагIча тIехьаленга ерзаяь я а.

ХIанз хьожаргда вай ше бокъонца хьалъяь а ялалехьа заводо наьха хьашташ кхочаш мишта ду. Теркалде деза: застойни ханий «законага» диллача, цкъа-лета, хIанз укхаза болх бе йолаенна цехаш хьалъеш 5—6 шу даккха дезар; шозлагIа-лета, завод хьалъяьяллалца продукци арахеца сагота хила безаш а бацар предприяте дай. Цу гIулакха а эшаргдар. хIанзчул тIехьагIа кхы а 5—6 шу.

ХIанз перестройка законагIа леладу укхазара гIулакхаш. Цудухьа ха а йоал. Ше хьалъешше а продукци арахеца йолаеннай къона завод. хIанз укх сахьате яхар санна наха из эшилга а ховш. Из вай дувца масхам а иштта хьаде доладаьд. Iай мо аьхки а из наха эшандаь.

Из а долаш диъ тайпара продукци арахец укхаза: «Тархун» яха чам бола баьццара хий, лимонад, тайп - тайпарча сомий (Iажий, хьачий, сокаш). ХIара наьсархочоа 10 шуша кхачал хий арахец укхаза хIара денна. Цудухьа хIара денна цу шушех етта машинаш дIа-хьа уд Малгобеке, Сунже, Ачхой-Мартане, кхыча районашка.

Керттера технологически лини чуйолча йоккхача цехе да тхо. Лорашта мо кIай халаташ тIадувхаш ба автоматически лине тIа болх беш бола кхалнах - операторaш. Ший тайпара зов деш шорттига «ашараш» лекхаш йода хих йизача шушай конвейер. Тайжа, кадай, хIама ца эшшаш автоматически хьисапе тешаме лел из цахаддаш йода конвейер накъайоахача Султыгова Азай, Торшхоева Мадинай, Аушева Фатимай, кхыча кхалнаьха кулгаш. Шин сменах болх бу цехо.

Помещенешка. коа - карта гIолла дIа-хьа лелаш сона укхаза дукха гу кхычахьара хьатIабаьхка, вешта аьлча, гIишлон - монтажни балхаш деш бола болхлой. Уж ба Ростовера, кхыча моттигашкара баьхка специалисташ. Лакхехьа вай маалара, завод дIахо хьалъеш а дегIайоагIаш а я; Цудухьа эш уж хьаьший-специалисташ. Царна завода коа хьалдаьр мо «хьаьшацIа-м» хийле городе венача хьаьша а нийслац. Лелабе беззача тайпара беза лелабу уж фусам-даьша.

Мишта хургъя завода перспектива. фу гIулакхаш да дIахо йодача хана наха из де гIертар?

— Къа хийтар сона укх деношка базар тIа се нийсвеннача хана морожени йохкача цхьан кхалсага го баь латтача берех. бокхийбарех. Казенни маьхах 20 кепиг мара цо доаккхача мороженех 50 кепиг а телаш аргIан этта латтар уж... Базархошта чIоагIа эшаш хIама я «дефицит» яхар. Мороженега диллача а, из дефицит йолаш я тха районе-м хац сона, ерригача вай республике а, — яхаш хала хеташ вар соца, шоай производство хьахьокхаш лийна вай вийца инженер Т. Темирсултанов. — Тхоашка доагIача даькъа из дефицит дIаяккха хьожаргда тхо.

Йоаккхарг а я. Мороженеш еча цеха проектно-сметни документаци тахан-кхоана яхар мо хьакхача езаш я заводе. Из хьакхаьчачул тIехьагIа кхымелдар хьаде хала а дац. Помещени а йолаш я кIезига-дукха эрга а яьккха дIанийсъе мара ца езаш. Оборудовани а йолаш я. Цунца цхьана оттаяь яла йоалл докъадаь кхаллар (сухие завтраки) кийчдеш йолча цеха проект а.

Царел а хьалхагIа болх бе йолаяла мегаш я тайптайпарча сортех йола шоколадни конфеташ арахеца кондитерски цех. ХIана аьлча, цун лаьрххIа ший проектах хьалъяь помещени а кийча я.

Цу деррига хьадеш долча а хIанзчул тIехьагIа хьадергдолча а хIаман юкъе сона а сона мо кхыча дуккхача наха а дика хетар да вай ювцача кердача объектех хIараяр хьа массаза елл наха болх бе моттигаш хьайоалаш хилар. ХIана аьлча, вайна ховчча тайпара, Наьсаре мо совлеи болча къахьегама ресурсай низах йизза йола район кхычахьара лаха хала да. ХIаьта цул ирагIа латташ проблема укхаза я а яц, кхыметтел кхачан продуктай яр а тIехь. Цудухьа хIанззехьа а доккхал ду наха цу вай ювцача кондитерски цехе шоашта болх бе хьаяргйолча бIаь гаргга йолча моттигех. Керда моттигаш хургья цига хьаелла лерхIача кхыча производственни участкашка а. Вай лакхехьа дийца шийла масхам хьадеча участке а ва болх беш массехк керда саг, из дохкаш яьгIа вай йийца хоза йоI а йолаш.

Завода бухгалтера В. Аушева, кхыча специалисташа а кулгалхоша а дийцачох хоалуш дар цу заводага низболийтара а цун гIулакхаш дикагIа лелийтара а респотребсоюз хьожаш а гIоновкъостал деш а йолга.

— Тикай прилавкаш тIа хилийта хьожаргда тхо яша ехкача нарсий, помидорий, кабуца банкаш а, — аьлар инженера юххера со дIаводаш.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

• АРЕНДА: ОПЫТИ ПРОБЛЕМАШИ

БОКЪОНАШ ЛОРА А ЕШ

Формализм юкъе а - ца юташ, доал бокъонца шоай бе а делла аренда хьисапе болх бе уйла а нигат а долча коллективех я Наьсаререча «Назрановский» совхоза № 4 йола кхаш леладу арендни бригада. Арендатораш вIашагIкхийттача метте диканца хьоаеча коллективашта юкъе эггара хьалха цун цIи йоаккх, укх шера мара бокъонца арендни наькъ тIа из яьннаеце а. ХIана аьлча, хьокхаме ба юххьанца денз цо боаккхаш бола хIара гIа.

Наьсаререча тха собкора М. Зангиева дехарца цу бригада бригадира Озиев Сейпудина цу шоай дикача боламах лаьца дувц лохехьа.

Вай даьша цхьан ханашка леладаьдале а таханарча ахархой тIехьенга кхаьча уж арендацара гIулакхаш керда хьахилча мо мара Iаяха дукха довзаш дац наха. Репрессивни а застойни а дукхача, дIаьхача шераша наьха кхетамчура дIадаьхад уж. Тахан хала да цу ханий тIоаний кIалхара уж такилгаш леха а уж юхакердадаха а. Аренда хийцца дIаяхьара новкъарло еча «картех» цаI я из, сона хеташ.

ЦаI из да. ШоллагIадале, тхона — тхоай кулгашца цу лаьттацара балхаш деча ахархошта юкъе а кIезига бац (къаьстта юкъерча звеноех болча кадрашта юкъе) цу командно - тIатоIама ханашка хьалкхийна а хIаьта цу оамалах хьакъастанза а бола нах. Вешта аьлча, цу замай «берех» хьахинна нах ба-кх уж а. Цар а новкъарле ю кхашка хулаш йоагIача перестройка эргалонашта. «Сона могаргдац, сона ховргдац кердача хьисапе коллектива кулгалде а хIаьта сай болх дIабахьа а», — аьнна царех дIаваха саг сона сайна хезавац, бакъдар аьлча. Кхы а вогIа да, кердача хьисапе болх вIаштIехьбаккха аьнна, енна бокъо мархIаволла саг мо хьамсара хьатIа а ийце, кIала гIолла ший къаьнара никъ дIабахьа гIертачар леладер. ХIана аьлча, цигара дIайолалу из формализм а цох хоттаденна кхымел дола зенаш а. Цу оамала хало оахош Iайшаецаре, тхона тхоашта из бIаргаейнаецаре аргдацар аз из.

Бакъда, ше кулгалду колхоз, совхоз, бригада, ферма пайдане болх беш а экономически чIоагIа йолаш а хилар-м деза хIара кулгалхочоа.

Из иштта децаре, тхо долча массаза ва сел раьза волаш дIаухаргвацар, аьнна хет сона тхоай совхоза директор Б. Ю. Дударов. Сона гу, хоалу сона: тха коартолий оасарах цIена дола кха лакхъенна Iаьржобаьццара бос бола хьажкIаш, цхьаьца йогIаш дIаегIача санна оасара баьцаша цхьаккха лорд къайла ца йоаккхаш урагIйолхаш латта шекара свеклаш бIаргаяйча дог гIоздаьле дIавода из. Укх деношка тха кхашка хьажа ше бригаде хьавеча:

— Хьайбаш чуоттаде кхоалле кийчъе шоашта, — аьлар цо. — Оаш оашош шоашта дулха кхоабаргйолаш 10—15 къона сиргIалг совхозо шуга йохкаргйола гIулакх вIаштIехьдаккха хьожаргва со.

Цох боккха кха а хинна хIанз сихденна уж сиргIалгаш чуоттае кийчо еш да тхо.

Кхыдолча оаха дIатIадихьача моллагIа долча гIулакха а ак алац тхона дирекцес, хIаьта тха балха юкъе а лелхац. Цу гIулакхах хов тхона: совхоза кулгалхошта езар бокъонца йола аренда йолга. Из лорае а из дIаяхьа а деңал хургдола кулгалхо хилча а дика хет. Тхо тхоаш оахош хьалаьца никъ тешшаме дIабахьа кийча долаш а чIоагIо яь а да, моллагIа новкъарле духьала яларах дохарг а доацаш. Аренда гIулакх дIадоладе дагадехача сага эггара хьалха эшар из а да, сога хьаттача. Из ца тоъача метте юкъе лелх формализм а кхыдола кегаденна гIулакхаш а.

Со се из аренда дика лелаеча вай республика дукхача боахамашка хиннав хIанзехьа а. Цига бIаргадайнара хьаIомадаьр а дикка накъадоал тхона.

ХIанзза мара дIадоладенадеце а, тхо долча а ух нах тхо укхаза фу деш да хьажа. Цар хетт: къахьегам шоашта юкъе дIа-хьа миштa бийкъаб оаш, малагIча мини-подразделенешта дIахьа екъаеннай шун бригада, алапеш дIа-хьа мишта декъ оаш, хIаране балха ха мишта дIаязъю оаш, яхаш. Цу хаттараштa дух тIа боах оаха уж тхоай долаш долча гIулакхий суртага хьажжа. Шекара свеклагара дIанийккхача, цхьаккха звено яц тха бригаде. 14 саг а ва тхо (хьалхагIа 27 вар) 1540 гектар оахаш дола лаьтта а да, хьалха хинначарел ахаш кIезигагIа тракторaш а я. Болх вIаштIехьбоахар а коллектива кулгалдер а бригада совет я. Наха шоаш хьахаржа со а волаш виъ саг ва цу юкъе. Хоржача хана хIанзара депутаташ хоржаш санна хала харжар, тхоах йоаллаш йола цхьа оамал къайла ца хьош. Тхо виъ саг хIара сайрийна нах чубахачул тIехьагIа вIашагIкхет, кхоана дергдола балхаш белгалде а цига дIахьа хьожабергбола нах къоастабе а, Iуйрийна уж вIашагIкхийтача дIакхайкаде мара ца дезаш кийча хул де мел дезар. Ерригача тха бригаде цхьа журнал мара кхы каьхат а дац. Из а эшацар тхона, нагахьа санна балха тIехьа виса, е хьа ца воагIаш цIагIа виса саг дIаязве ца везаре. ХIана аьла, хIараненa доагIача ахчанца дувзаденна да хIара сахьат, хIара балха ди.

Авансах оахош совхозера хьанийду ахча а цу балха ханага хьажже дIа-хьа декъ оаха тхоай совете. Аванс кIезигагIа деннад шийна аьнна, шеквувлаш волчунга «Болх дIаязбу журнал» дIахьокх, нагахьа санна ше цу тIа яздаьча кулгах из вицвеннавале.

ХIаьта а, ираза, цу тайпара ситуаци наггахьа мара нийслац тхона юкъе. Из нийсйолийтаргьярех бац тхоца болх бе бисараш шоаш а. Шишша-кхоккха ахархочоа эша смежни специальносташ йола. хьинар дола механизатораш ба тхона юкъе дукхагIа бараш. Царех ба дукхача шерашка денз кхашка къахьегаш хьабоагIа Оздоев Бисолт, Хачубаров Хьадис, Арчаков Iалихан, Салаев Хьамзат, Арчаков Исраил, кхыбараш.

Укх шера тхоай кхашка оаха кхеду 450 гектар кIа (шийла дикагIа кхы хьувкъа йиш йоацаш хьийкъад, укх деношка яхар мо чуэца а доладергда — кийчо яь дукха я) 750 гектар ялата лаьрхIа хьажкIаш, 100 гектар коартолаш, 50 гектар генараш, 100 гектар шекара свекла, 90 гектар доакъара баьцаш. Оасара балхаш-м аз дувца а дувцац, хIана аьлча, агротехнически бокъонех доагIаш дола Iунал ший ханнахьа дIакхоач царга.

Шекара свеклана фу ду оаш, мишта вIаштIехьдоал шун кулг-кара балхаш де дезза ше а из сел цIена лелае, яхаш хетт тхога цу кхай тIа нисбеннача хьаьшаша. Да а да цу кхай тIара сурт теркам тIаозаргболаш. ЦаI баьца мергIалг юкъе доацаш хIаразъяьнна урагIйолхаш, овлаш дузаш латт цар. Ший къаьстта арендни звено яьй оаха цига, тхоашта юкъе эггара тешамегIа, шийна дIатIадиллача декхарах дог лазашагIа вола Арчаков ТIахIир керте а оттаваь. Цун предложенех договораш а оттадаь бахача наха арендах дIаденнад оаха из кха. 3—4 гектар дIанийца дезал а ба. Лоацца аьлча, цаI гектар яц да воацаш.

Тхо теш, арендни хьисапе оаха болх беча укх хьалхарча шера тха планаш, тхона дагардар кхоачашдергхиларах а арендах бола тха тешам чIоагIлургхиларах а. Тха кара да из. Из хьаде тхо хьожарг а да, тхоашта еннача бокъонашта тIера а ца довлаш.

Исраилов Асламбек Аргунски опытно - экспериментальни механически завод юллача хана, 1974 шера цига болх бе баьхкарех цаI ва.

А. Исраилова вахарцара тIеххьара 10—15 шу, цун биографи хинна ца Iеш, завода биографи а я. МалагIа болх бисаб-хьогI цо ца беш?! Прессовщик, электродни аьшксаьрг хедабер, газосварщик, слесарь - наладчик. Уж мел йола професеш цо дика караерзаяьй. Цудухьа заводе мел йола станок, механизм дика йовз цунна. Техникум йистеяьккхачул тIехьагIа из механикалла болх бе хьожаваьвале а, цо тахан а тIехь деррига ду.

СУРТА ТIА: А. Исраилов.
Л. ЧАБАЕВА сурт.